

«Μακεδονικό»: Η μάχη για την ονομασία και ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός

Εισαγωγικά

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, όταν η ύφεση διαδέχθηκε τον Ψυχρό Πόλεμο, η δυναμική των διαβαλκανικών σχέσεων εμφάνισε σημάδια αυτονόμησης από τη δυναμική του ανταγωνισμού των δύο συνασπισμών, διαμορφώνοντας ένα νέο, πιο περίπλοκο πλέγμα σχέσεων, που εν μέρει επανέφερε στην ημερήσια διάταξη τους ιστορικούς ανταγωνισμούς. Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, που προσέλαβε διαστάσεις χιονοστιβάδας, αφ' ενός αποδιάρθρωσε πλήρως τις οικονομικές δομές, δημιουργώντας συνθήκες πείνας, κι αφ' ετέρου απεγκλώβισε την αλυσίδα των εθνικών αντιθέσεων, αναζωπυρώνοντας παραλλήλως τις εστίες των μειονοτικών προβλημάτων. Το κενό τείνουν να καταλάβουν οι καταπιεσμένοι για δεκαετίες εθνικισμοί, ανοίγοντας παλιές πληγές και νέα μέτωπα.

Η Ελλάδα, που τις τελευταίες δεκαετίες αντιμετώπιζε την επεκτατική πίεση της Τουρκίας στο τόξο Κύπρος-Αιγαίο-Θράκη, είχε και έχει ζωτικό συμφέρον να μην ανοίξει ένα δεύτερο μέτωπο στα βόρεια σύνορά της. Πολύ περισσότερο επιθυμεί να αποτρέψει την τουρκική διείσδυση στα Βαλκάνια και τη διασύνδεση της τουρκικής επιθετικότητας με την αναβίωση των τοπικών εθνικισμών.

Η πολιτική της διαβαλκανικής συνεργασίας και του απολύτου σεβασμού του status quo, ήταν κεντρική επιλογή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στα Βαλκάνια μετά το 1974. Η πολιτική εκείνη συνέβαλε στη βελτίωση του κλίματος, αλλά δεν εξουδετέρωσε τους εθνικισμούς και την πολιτική του «μειονοτικού επεκτατισμού» (κυρίως από την Άγκυρα και τα Σκόπια), που χρησιμοποιήθηκε με σκοπό την άσκηση πιέσεων και την έγερση εδαφικών διεκδικήσεων. Δεν είναι διόλου παράδοξο, λοιπόν, που όταν το γεωπολιτικό επικάλυμμα θρυμματίστηκε, η Βαλκανική μετετράπη ταχύτατα σε ζώνη διαρκούς έντασης, με απρόβλεπτη ακόμα κατάληξη. Η νέα γεωπολιτική αρχιτεκτονική της Ευρώπης και

ιδιαιτέρως των Βαλκανίων παραμένει πάντα αίτημα, γεγονός που εγείρει νέα προβλήματα και αναδιατάσσει τη θέση των χωρών της χερσονήσου.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική πρέπει να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα κι όχι να τα παρακάμψει. Το τίμημα που πλήρωσε ο Ελληνισμός στην Κύπρο είναι εξαιρετικά βαρύ για να τον αφήνει αδιάφορο. Άλλωστε, η τουρκική διείσδυση στους κόλπους της μουσουλμανικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη έχει προσλάβει σοβαρές διαστάσεις, δικαιώνοντας απολύτως όλους όσους εδώ και χρόνια προειδοποιούν ότι μετά την Κύπρο και το Αιγαίο, η Δυτική Θράκη θα είναι το τρίτο μέτωπο εκδήλωσης του επεκτατισμού της Άγκυρας. Η τακτική της Αθήνας να προσπαθεί να «εξαγοράσει» την ύφεση με διαδοχικές και φαινομενικά ανώδυνες υποχωρήσεις έχει αποδειχθεί πια ότι ήταν και παραμένει αδιέξοδη και εθνικά βλαπτική.

Το ιδεολόγημα περί «μακεδονικής εθνότητας»

Στα τέλη του περασμένου και στις αρχές αυτού του αιώνα, το Μακεδονικό Ζήτημα αποτελούσε μία από τις σημαντικότερες πτυχές του Ανατολικού Ζητήματος. Μετά, όμως, από πληθυσμιακές μετακινήσεις και συνοριακές διευθετήσεις, η οριοθέτηση των βαλκανικών κρατών έχει αποκρυσταλλωθεί στην ισχύουσα διαίρεση της γεωγραφικής περιοχής που ονομάζεται Μακεδονία. Το Μακεδονικό, ως πρόβλημα ανταγωνισμού των βαλκανικών κρατών για τη διεκδίκηση μεγαλύτερου μεριδίου αυτής της περιοχής μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έχει κλείσει οριστικά.

Η έγερση και πάλι «Μακεδονικού Ζητήματος» άρχισε με την ίδρυση της ομόσπονδης «Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας. Η ίδρυση του κρατιδίου των Σκοπίων από τον Τίτο παρουσιάστηκε σαν εθνική απελευθέρωση μόνο του ενός από τα τρία τμήματα του «μακεδονικού έθνους» και της «μακεδονικής πατρίδας». Από μία τέτοια θεώρηση είναι προφανές ότι πηγάζουν διεκδικήσεις, αφού η Μακεδονία προβάλλεται ψευδώς σαν εθνική ενότητα και οι κάτοικοί της σαν «μακεδονικό έθνος».

Η αυθαιρεσία των Σκοπίων συνίσταται στο ότι μετατρέπουν τη γεωγραφική έννοια της Μακεδονίας σε εθνική, ισχυριζόμενα ότι υφίσταται «μακεδονικό έθνος» και μάλιστα διαμελισμένο, αφού κατά τους ισχυρισμούς τους ο πληθυσμός της ελληνικής και της βουλγαρικής Μακεδονίας είναι «υπόδουλα τμήματα του μακεδονικού έθνους». Αυτή η ιστορικοπολιτική αυθαιρεσία των Σκοπίων αποτελεί τη γενέθλια και επίσημη κρατική ιδεολογία τους. Εκεί βρίσκεται η ρίζα του κίβδηλου αλτρωτισμού και των εδαφικών διεκδικησέων τους.

Το πρόβλημα μ' αυτούς τους ισχυρισμούς δεν βρίσκεται στο ότι αμφισβητούν το απαραβίαστο των συνόρων και λειτουργούν αποσταθεροποιητικά στην περιοχή. Εάν πράγματι επρόκειτο για ένα διαμελισμένο έθνος, που είχε στερηθεί το πρωταρχικό δικαίωμά της αυτοδιάθεσης, θα ήταν δίκαιες οι διεκδικήσεις, ακόμα και εάν παραβίαζαν τις γεωπολιτικές σκοπιμότητες, τις ισορροπίες και το status quo. Είναι, όμως, εξώφθαλμη παραχάραξη της πραγματικότητας να ταξινομούνται οι κάτοικοι της ελληνικής Μακεδονίας στο ανύπαρκτο «μακεδονικό έθνος» και με βάση αυτή την ταξινόμηση να προβάλλονται επεκτατικές βλέψεις.

Η Μακεδονία είναι μία περιοχή που από την κάθοδο των Σλάβων (τον 7ο μ.Χ. αιώνα) μέχρι σήμερα φιλοξένησε πολλές εθνότητες. Το μεγαλύτερο τμήμα της ανήκει στην

Ελλάδα, το δεύτερο σε μέγεθος αποτελεί την Δημοκρατία των Σκοπίων και το μικρότερο τμήμα ανήκει στη Βουλγαρία. Μακεδονικό έθνος δεν υπήρξε ποτέ. Υπάρχουν Ελληνομακεδόνες, Βουλγαρομακεδόνες, Αλβανομακεδόνες και βεβαίως ο σλαβικός πληθυσμός της Δημοκρατίας των Σκοπίων, που πριν το 1944 ένα τμήμα του αυτοπροσδιοριζόταν ως Βούλγαροι κι ένα άλλο ως Σλαβομακεδόνες.

Η Ελλάδα αμφισβητεί την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους» κι όχι το δικαίωμα των Σλαβομακεδόνων να συγκροτήσουν ξεχωριστή εθνότητα. Δεν αναγνωρίζει το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας» κι όχι το δικαίωμά τους να έχουν δικό τους κράτος. Όπως θα φανεί από τα παρακάτω, δεν πρόκειται για μια σχολαστική διαμάχη για ιστορικούς όρους, αλλά για την αντίκρουση ενός ταχυδακτυλουργικού σφετερισμού, που μετατρέπει το μέρος σε όλο για να εγείρει αλυτρωτικές και εδαφικές διεκδικήσεις. Η Αθήνα αντιτίθεται στη χρήση του όρου Μακεδονία από τα Σκόπια όχι μόνο γιατί σφετερίζονται και επιχειρούν να μονοπωλήσουν έναν όρο, που είναι αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής ιστορίας. Όχι μόνο γιατί χονδροειδώς οικειοποιούνται πρόσωπα και γεγονότα της ελληνικής ιστορίας. Η Αθήνα αντιτίθεται κυρίως γιατί τα Σκόπια φορτίζουν ένα γεωγραφικό όρο με εθνικό περιεχόμενο, προκειμένου να προβάλουν την ψευδή εικόνα μιας διαμελισμένης «μακεδονικής πατρίδας» και κατ' επέκταση το αίτημα για «Ενωμένη Μακεδονία».

Η Ελλάδα δεν φοβάται, βεβαίως, το ενδεχόμενο τα Σκόπια να της ασκήσουν δυναμικές πιέσεις, αφού είναι δεδομένη η πλήρης σημερινή οικονομική, στρατιωτική και εν μέρει πολιτική αδυναμία τους. Παρά το γεγονός, όμως, ότι τα Σκόπια δεν έχουν καμία δυνατότητα να απειλήσουν την ελληνική Μακεδονία, το πρόβλημα δεν ήταν ούτε είναι ασήμαντο. Η Αθήνα ανησυχεί, γιατί γνωρίζει πως όσο το ιδεολόγημα περί «διαμελισμένου μακεδονικού έθνους» θα επικαθορίζει την πολιτική των Σκοπίων, τόσο θα συνεχίζεται ο φαύλος κύκλος της προπαγανδιστικής πίεσης και των σχετικών διεκδικήσεων, που δηλητηριάζουν το κλίμα στην περιοχή. Όσο τα Σκόπια θα λειτουργούν σαν αγκάθι στα πλευρά της Ελλάδας τόσο η νότια Βαλκανική θα κινείται στον αστερισμό της παρατεταμένης αστάθειας.

Η μάχη για την ονομασία και ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός

Η μάχη για την ονομασία ήταν και παραμένει ζωτικής σημασίας. Ο σφετερισμός του ονόματος είναι ο πυρήνας του ιδεολογήματος περί «διαμελισμένου μακεδονικού έθνους» και το όχημα της αλυτρωτικής προπαγάνδας. Αυτός είναι ο λόγος, που κεντρικός στόχος της ελληνικής πολιτικής θα έπρεπε εξ αρχής να ήταν η εξουδετέρωση αυτού του ιδεολογήματος. Αυτός είναι ο μοναδικός τρόπος όχι μόνο για την εξομάλυνση των σχέσεων Αθήνας-Σκοπίων, την ειρηνική συμβίωση και την οικονομική συνεργασία, αλλά και για την ίδια την επιβίωση αυτού του κράτους. Η γεωοικονομική εξάρτηση των Σκοπίων από την Ελλάδα είναι αποφασιστικής σημασίας, αφού η βασική πύλη τους προς το εξωτερικό είναι το λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

Οριστική λύση θα επέλθει μόνο όταν οι Σκοπιανοί θα εγκαταλείψουν τον όρο «Μακεδόνες» και θα αυτοπροσδιοριστούν εθνικά ως Σλαβομακεδόνες. Μία τέτοια λύση θα σήμαινε πλήρη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων και των δύο πλευρών. Και να μπορούσε η Ελλάδα, δεν θα έπρεπε να έχει ως στόχο την ταπείνωση των Σκοπίων, γιατί δεν έχει κανένα συμφέρον να μετατρέψει το κράτος αυτό σ' ένα μόνιμο καρκίνωμα στα βόρεια σύνορά της. Αντιθέτως, τα ελληνικά συμφέροντα υπαγορεύουν στην Αθήνα να διευθετή-

σει δίκαια το πρόβλημα και να αποκαταστήσει στενές σχέσεις με το νέο βόρειο γείτονα. Η επιβίωση της Δημοκρατίας των Σκοπίων διασφαλίζει τη μη επέκταση της Βουλγαρίας και της Αλβανίας σ' όλο το μήκος των βορείων συνόρων της Ελλάδας.

Όπως ήδη σημειώσαμε, στον πυρήνα του προβλήματος βρίσκεται η εθνική ταυτότητα των Σκοπιανών. Ο εθνογεωγραφικός όρος Σλαβομακεδόνες την περιγράφει με ακρίβεια, αφού τους ορίζει ως τη σλαβική εθνότητα, η οποία κατοικεί σ' ένα τμήμα της γεωγραφικής περιοχής, που ονομάζεται Μακεδονία. Οι ίδιοι οι Σκοπιανοί, άλλωστε, αποδέχονται ότι είναι Σλάβοι. Υπάρχει πλήθος σχετικών δηλώσεων του Κίρο Γκλιγκόρφ και άλλων κορυφαίων αξιωματούχων, με τελευταία τη δήλωση του Σκοπιανού υπουργού Πολιτισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε εκθέσεις του, το Σταίτ Ντηπάρτεμεντ έχει επανειλημμένως χρησιμοποιήσει τον όρο Σλαβομακεδόνες για να περιγράψει την ταυτότητα αυτών των πληθυσμών.

Δυστυχώς, η Ελλάδα αντί εξαρχής να επικεντρώσει την προσοχή της στη ρίζα του προβλήματος, που είναι το όνομα της εθνότητας, εστίασε όλη την επιχειρηματολογία της στο όνομα του κράτους και το χειρότερο αυτοεγκλωβίσθηκε στη θέση ότι δεν αποδέχεται ονομασία, που να περιέχει τον όρο Μακεδονία, ή παράγωγά του. Με τον τρόπο αυτό έβαλε στο ίδιο τσουβάλι εθνικά ασύμφωρες και εθνικά συμφέρουσες γι' αυτήν λύσεις. Με άλλα λόγια, εξίσωσε απαράδεκτες ονομασίες, όπως Μακεδονία, Νέα Μακεδονία, Βόρεια Μακεδονία κλπ, που ουσιαστικά επικυρώνουν την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους», με την ονομασία Σλαβομακεδονία, που την αναιρεί. Είναι παρήγορο, ωστόσο, ότι η διάκριση αυτή αρχίζει να γίνεται κατανοητή, γεγονός που έχει καταστήσει ώριμη την αποδοχή μιας τέτοιας ονομασίας από την πλειοψηφία των ελληνικών πολιτικών δυνάμεων.

Το όνομα Σλαβομακεδονία ως λύση

Ο Κίρο Γκλιγκόρφ αρνείται το όνομα Σλαβομακεδονία με το επιχείρημα ότι αυτή δεν θα γίνει αποδεκτή από την πολυπληθή αλβανική μειονότητα του κράτους του. Πράγματι, οι Αλβανοί, που δεν είναι Σλάβοι, είναι σαφώς αντίθετοι. Κι αυτό, γιατί εξαρχής αρνούνται το καθεστώς της μειονότητας, ζητώντας να αναγνωρισθούν ως συνιδρυτική συνιστώσα του νέου κράτους. Με άλλα λόγια, ζητούν η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» να είναι το συνεταιρικό κράτος της σλαβομακεδονικής και της αλβανικής εθνότητας.

Σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα, η Δημοκρατία των Σκοπίων είναι το εθνικό κράτος του «μακεδονικού λαού», στην επικράτεια του οποίου ζουν μειονότητες. Δεν αναγνωρίζει το αλβανικό στοιχείο ως ισότιμο εταίρο, αλλά ως μία από τις πολλές μειονότητες. Η αλβανική μειονότητα, βεβαίως, εξαρχής απαίτησε να αναγορευθεί σε συνιδρυτική συνιστώσα της νεοπαγούς Δημοκρατίας και γι' αυτό τα αλβανικά κόμματα αποχώρησαν από την τοπική Βουλή κατά τη διάρκεια της συζήτησης για την έγκριση του Συντάγματος και αργότερα για την υιοθέτηση του «ήλιου της Βεργίνας» (του εμβλήματος της αρχαίας μακεδονικής δυναστείας) ως κρατικού συμβόλου. Το γεγονός ότι το καθεστώς Γκλιγκόρφ επικαλείται την άρνηση των Αλβανών ως λόγο απόρριψης του ονόματος Σλαβομακεδονία, σημαίνει ότι de facto τους αναγνωρίζει ως ισότιμους εταίρους, γεγονός που με τη σειρά του ανοίγει το δρόμο για την κανονοποίηση.

Πέρα από το συνταγματικό-θεσμικό επίπεδο, υπάρχει βεβαίως και το πολιτικό. Από τη μία πλευρά, το όνομα Σλαβομακεδονία κατοχυρώνει και σ' αυτό το επίπεδο τα συμφέροντα της σημερινής κυρίαρχης εθνότητας. Αυτό είναι ιδιαίτερος σημαντικός, γιατί θα

πρέπει να σημειωθεί ότι σε 15-20 χρόνια το αλβανικό στοιχείο θα καταστεί πλειοψηφία και η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» θα μετατραπεί σε δεύτερο αλβανικό κράτος. Αυτό θα συμβεί, γιατί ο ρυθμός δημογραφικής ανάπτυξης των Αλβανών είναι πολλαπλάσιος εκείνου των Σλαβομακεδόνων. Από την άλλη πλευρά, όμως, δεν είναι αβάσιμος ο φόβος του Κίρο Γκλιγκόρωφ ότι το όνομα Σλαβομακεδονία θα μπορούσε να αποσταθεροποιήσει το κράτος του, λόγω της αντίδρασης του αλβανικού στοιχείου.

Η Ελλάδα έχει κάθε λόγο να αποτρέψει τη διάλυση και να στηρίζει τη Δημοκρατία των Σκοπίων, υπό τον όρο ότι αυτή θα πάψει να λειτουργεί σαν «αγκάθι» στα πλευρά της. Γι' αυτό, έχει συμφέρον και είναι διατεθειμένη να βοηθήσει πολλαπλώς και να αναλάβει σημαντικές ευθύνες, ακόμα και να εγγυηθεί την επιβίωση και ενότητα του νέου βόρειου γείτονά της, προκειμένου να εξισορροπήσει τις αποσχιστικές τάσεις των Αλβανών. Όλα αυτά, βεβαίως, εάν υιοθετηθεί το όνομα Σλαβομακεδονία.

Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η αναγνώριση σλαβομακεδονικής εθνότητας ισοδυναμεί με αναγνώριση σλαβομακεδονικής μειονότητας στη χώρα μας. Το επιχείρημα είναι αβάσιμο. Ακόμα και εάν μ' ένα μαγικό τρόπο υποχρεώναμε τους κατοίκους της γειτονικής Δημοκρατίας να αυτοαποκαλούνται Βαρδάριοι ή Παίονες, δεν θα λύναμε το πρόβλημα. Και πάλι θα μπορούσαν να ισχυρίζονται ότι υπάρχει «βαρδαρική» ή «παιονική» μειονότητα. Εάν στην Ελλάδα υπήρχε ένας ικανός αριθμός πολιτών, που από πλευράς εθνικής συνείδησης ταυτίζονταν με τους Σκοπιανούς και επιθυμούσαν να αποτελούν οργανικό τμήμα της συγκεκριμένης εθνότητάς τους, αυτό θα το επεδίωκαν ανεξαρτήτως του πώς ονομάζεται αυτή η εθνότητα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Σταίτ Ντηπάρτμεντ έχει εμμέσως πλην σαφώς αποδεχθεί τον όρο Σλαβομακεδόνες ως αποδίδοντα την εθνική ταυτότητα των Σκοπιανών. Υπενθυμίζουμε την έκθεσή του για τις μειονότητες του 1991. Σ' εκείνη την έκθεση αναγνωρίζονταν η ύπαρξη σλαβομακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα. Πέρα από την αρνητική πτυχή, το ότι, δηλαδή, αναγνωρίζονταν μία ανύπαρκτη μειονότητα, υπάρχει και η θετική. Το Σταίτ Ντηπάρτμεντ, μιλώντας για ύπαρξη σλαβομακεδονικής μειονότητας, εννοούσε σαφώς την ύπαρξη Ελλήνων πολιτών, που ανήκουν στην ίδια εθνότητα με τους Σκοπιανούς. Με άλλα λόγια, με τον έμμεσο πλην σαφή αυτό τρόπο, ονομάτισε σλαβομακεδονική την κυρίαρχη εθνότητα της Δημοκρατίας των Σκοπίων.

Η Αθήνα, έστω και την ύστατη ώρα, οφείλει να διαχωρίσει τα σημεία που άπτονται ζωτικών εθνικών συμφερόντων από τα σημεία που συνιστούν στείρες αρνήσεις, οι οποίες τελικώς συμβάλλουν στη σύγχυση και αποδυναμώνουν την ελληνική θέση. Είναι απαράδεκτο η ελληνική εξωτερική πολιτική να αυτοεγκλωβίζεται και να καθίσταται όμηρος της δικής της προπαγάνδας.

Το παράλογο της διαμάχης Αθήνας - Σκοπίων

Το παράλογο στη διαμάχη Αθήνας-Σκοπίων είναι ότι και οι δύο πλευρές μόνο χάνουν απ' αυτήν την αντιπαράθεση. Η Ελλάδα φθείρεται και κινδυνεύει να υποστεί μία βαρύτερη διπλωματική ήττα. Από την άλλη πλευρά, τα Σκόπια, με την εμμονή τους σ' ένα ιδεολόγημα, που εξυπηρετούσε σκοπιμότητες άλλης εποχής, υποθηκεύουν την ίδια την ύπαρξή τους, αποδεχόμενα δεσμεύσεις κι εξαρτήσεις. Ο Κίρο Γκλιγκόρωφ ισορροπεί σ' ένα τεντωμένο σκοινί.

Μία ανάφλεξη στο Κοσσυφοπέδιο προβλέπεται να συμπαρασύρει το σκοπιανό κράτος

στο χορό των συγκρούσεων και ίσως του de facto διαμελισμού. Όπως ήδη σημειώσαμε, η Ελλάδα είναι η μόνη γειτονική χώρα που έχει όχι μόνο συμφέρον να διατηρηθεί η εδαφική ακεραιότητα του κρατιδίου, αλλά και τη δυνατότητα να την εγγυηθεί. Ο κίνδυνος αποσταθεροποίησης θα έπρεπε να είχε πείσει το καθεστώς Γκλιγκόρφ για τη σκοπιμότητα ενός κοινά αποδεκτού συμβιβασμού με την Ελλάδα. Αντ' αυτού, η ηγεσία των Σκοπίων συνεχίζει τις πλαγιοκοπήσεις, διατηρώντας ανοικτό ένα μέτωπο που της κοστίζει πολύ περισσότερο απ' ό,τι τελικά της προσφέρει.

Η ελληνική απαίτηση για αλλαγή ονόματος θεωρείται από τη Δύση «ανεδαφική». Οι δυτικοί αντιμετωπίζουν το θέμα σαν ιστορική διαμάχη χωρίς πρακτικό περιεχόμενο, αλλά η πραγματικότητα είναι αντίθετη. Σ' αυτό συνέβαλε και το γεγονός ότι η Αθήνα έδωσε τη διπλωματική μάχη εναντίον της αναγνώρισης των Σκοπίων, υπερτονίζοντας τα ιστορικά επιχειρήματα για την ελληνικότητα του ονόματος Μακεδονία. Από τους πρώτους μήνες του 1992 κατέστη προφανές ότι η ελληνική πολιτική σ' αυτό το θέμα οδηγείται σε αδιέξοδο. Τα μηνύματα που εστάλησαν τόσο από τις δυτικοευρωπαϊκές πρωτεύουσες, όσο και από την Ουάσιγκτον, δεν άφηναν περιθώρια για αυταπάτες. Οι απεγνωσμένες προσπάθειες της κυβέρνησης Μητσοτάκη για να κερδηθούν χρονικές αναβολές δεν αποτελούσαν παρά μάχες οπισθοφυλακών.

Η Ελλάδα δεν έχει περιθώρια να ηττηθεί σ' αυτή τη διαμάχη, γιατί μία ήττα θα την εξουθενώσει ως τοπική δύναμη, παρά το γεγονός ότι είναι η πλουσιότερη και ισχυρότερη χώρα της Βαλκανικής. Θα συρρικνώσει την όποια αποτελεσματικότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, συρρικνώνοντας το κύρος και το ειδικό βάρος της τόσο στα Βαλκάνια όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέσα στο ιδιαίτερος ρευστό γεωπολιτικό περιβάλλον, μία τέτοια εξέλιξη αναπόφευκτα θα εντείνει τις ποικιλότητες εις βάρος της πίεσης και τους κινδύνους σ' όλη την περίμετρο των συνόρων της, από την Κύπρο μέχρι τη Θράκη κι από τη Βουλγαρία μέχρι την Αλβανία.

Η ελληνική αντεπίθεση

Μετά από μεγάλη κυοφορία και αρκετές αμφιταλαντεύσεις, ο Ανδρέας Παπανδρέου έκανε το μεγάλο άλμα, αλλάζοντας ριζικά το διπλωματικό σκηνικό γύρω από το Σκοπιανό. Με την εφαρμογή του εμπορικού αποκλεισμού της Δημοκρατίας των Σκοπίων, οι ρόλοι έχουν αντιστραφεί. Δεν είναι πλέον η Ελλάδα που εκλιπαρεί τους Δυτικούς εταίρους της να ασκήσουν πιέσεις στα Σκόπια με σκοπό την κάμψη της αδιαλλαξίας του, αλλά το καθεστώς Γκλιγκόρφ που εκλιπαρεί τη Δύση να ασκήσει πιέσεις στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ για άρση του αποκλεισμού.

Είναι περιττό να υπογραμμισθεί ότι η αταλάντευτη και μέχρι τέλους εμμονή στην αυστηρή εφαρμογή του αποκλεισμού είναι ζωτικής σημασίας, γιατί οποιαδήποτε υπαναχώρηση θα έχει καταστρεπτικές συνέπειες για την αξιοπιστία και τη διεθνή θέση της χώρας μας. Σ' αυτό το διπλωματικό «μπρα ντε φερ» θα κριθεί όχι μόνο το κύρος της Ελλάδας, αλλά και η ικανότητά της να ασκήσει αποτελεσματική εξωτερική πολιτική σ' όλα τα μέτωπα των εθνικών της θεμάτων.

Ο Ανδρέας Παπανδρέου προβληματιζόταν αρκετό καιρό πριν για τη σκοπιμότητα και τις επιπτώσεις της λήψης μέτρων οικονομικής πίεσης προς τα Σκόπια, αλλά ήθελε να εξαντλήσει όλα τα κλασικά διπλωματικά μέσα, πριν προχωρήσει σε μία τέτοια κίνηση. Γι' αυτό και όλο το προηγούμενο χρονικό διάστημα προσπάθησε με κάθε τρόπο να θέσει

το πρόβλημα τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Γι' αυτό και τους ζητούσε να ασκήσουν πιέσεις στον Κίρο Γκλιγκόρωφ για την ικανοποίηση των προκαταρκτικών όρων, που είχε θέσει η Αθήνα, προκειμένου να επιστρέψει στην τράπεζα των συνομιλιών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ.

Μετά τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων των μεγάλων κοινοτικών χωρών με τα Σκόπια, ο προσανατολισμός προς την επιβολή εμπορικού αποκλεισμού κέρδισε έδαφος, αλλά ακόμα τα πάντα εξαρτώντο από τη στάση των ΗΠΑ. Όταν επισκέφθη την Ουάσιγκτον, ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών έκανε έκπτωση από την αρχική ελληνική θέση για να διευκολύνει την κατάσταση. Εμφανίσθηκε έτοιμος να αποδεχθεί μία δήλωση προθέσεων του Κίρο Γκλιγκόρωφ κι όχι άμεση κατάργηση της σημαίας με το «αστέρι της Βεργίνας» και αλλαγή των επίμαχων άρθρων του Συντάγματος. Επίσης, η Ελλάδα προσέφερε σημαντικά ανταλλάγματα, όπως η άρση του «βέτο» της για ένταξη τους στη ΔΑΣΕ και για συμμετοχή στο κοινοτικό πρόγραμμα PHARE.

Η απόφαση του προέδρου Κλίντον να αναγνωρίσει τη γειτονική Δημοκρατία, αγνώστως πλήρως τα συμφέροντα της Ελλάδας, δεν άφησε κανένα περιθώριο επιλογής στον Ανδρέα Παπανδρέου. Παρά τις επανειλημμένες ελληνικές προειδοποιήσεις, οι δυτικές κυβερνήσεις ερμήνευσαν λανθασμένα τη μέχρι τότε μετριοπαθή στάση του Έλληνα πρωθυπουργού. Τον θεώρησαν αδύναμο να προχωρήσει σε μία δυναμική αντίδραση, υποτιμώντας το γεγονός ότι δεν μπορούσε να αποδεχθεί παθητικά και να συνδέσει το όνομά του με μία εθνική ήττα.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, η προσφυγή στην άσκηση οικονομικής πίεσης κατέστη μονόδρομος, αφού ήταν το μόνο όπλο που διέθετε η Αθήνα για να ανατρέψει τα αρνητικά διπλωματικά τετελεσμένα. Ο πρωθυπουργός δεν είχε άλλη επιλογή από το να μετατρέψει τις προειδοποιήσεις και έμμεσες απειλές του για τη γεωοικονομική εξάρτηση των Σκοπίων σε πράξεις, με σκοπό να κάμψει την αδιαλλαξία τους. Διαφορετικά, το καθεστώς Γκλιγκόρωφ δεν θα είχε κανένα λόγο να υποχωρήσει, αφού η απόρριψη των ελληνικών όρων δεν συνεπάγετο κανένα κόστος γι' αυτό.

Αμέσως σχεδόν μετά την αμερικανική αναγνώριση, ο Ανδρέας Παπανδρέου άρχισε να προετοιμάζει το έδαφος για την εφαρμογή του εμπορικού αποκλεισμού, παρά τις αντιρρήσεις ορισμένων κύκλων του υπουργείου Εξωτερικών, που υποστήριζαν αφ' ενός ότι οι δυτικές πιέσεις θα είναι δυσβάστακτες κι αφ' ετέρου ότι τα αντίμετρα δεν θα είναι αποτελεσματικά. Η Αθήνα είχε εξαρχής προϋπολογίσει ότι με την εξαγγελία των αντιμέτρων, θα δεχθεί ένα κύμα πιέσεων από τη Δύση. Αυτό πράγματι συνέβη, αλλά ταυτοχρόνως, ο αποκλεισμός υποχρέωσε τόσο την Ουάσιγκτον όσο και την Ευρωπαϊκή Ένωση να ασχοληθούν ενεργά με το πρόβλημα, ασκώντας πιέσεις και προς τις δύο πλευρές, προκειμένου να γεφυρώσουν το χάσμα. Κι αυτό, γιατί κεντρικό στοιχείο της αμερικανικής και ευρύτερα της δυτικής πολιτικής στην περιοχή είναι η ταχύτερη δυνατή εξομάλυνση των ελληνοσκοπιανών σχέσεων.

Όπως ήδη σημειώσαμε, εάν υπάρξει η οποιαδήποτε υπαναχώρηση, ο κατήφορος δεν θα έχει τέλος. Αντιθέτως, εάν η Ελλάδα αντέξει, όπως επιβάλλεται, μετά από λίγο χρόνο οι πιέσεις θα στρέφονται ολοένα και περισσότερο προς την κατεύθυνση του Κίρο Γκλιγκόρωφ, αφού κεντρικό στοιχείο της αμερικανικής και ευρύτερα της δυτικής πολιτικής στην περιοχή είναι η ταχύτερη δυνατή εξομάλυνση των ελληνοσκοπιανών σχέσεων.

Το σκηνικό μετά τον αποκλεισμό

Προς το παρόν, ο αποκλεισμός προκαλεί έντονες ρητορικές αντιδράσεις εκ μέρους των Δυτικών συμμάχων μας, αλλά οι αντιδράσεις αυτές δεν προσέλαβαν το χαρακτήρα έμπρακτων ασφυκτικών πιέσεων. Η ανάληψη πρωτοβουλίας εκ μέρους του αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Βαν Ντεν Μπρουκ για επανέναρξη του διαλόγου Αθήνας-Σκοπίων, μετέθεσε εκ των πραγμάτων το κέντρο βάρους από τη λήψη μέτρων εναντίον της Ελλάδας στη διπλωματική κινητικότητα για άρση του αδιεξόδου. Μ' αυτή την έννοια διευκόλυνε την ελληνική πολιτική στην πρώτη δύσκολη φάση, παρ' ότι η «Κομισιόν» συνέχισε να απειλεί με παραπομπή της χώρας μας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Η πρωτοβουλία του Ολλανδού επιτρόπου, κατ' εξοχήν πολιτική πρωτοβουλία, έθεσε σ' ένα νέο πλαίσιο τη σκληρή διπλωματική αναμέτρηση, χωρίς να αλλάξει τις βασικές παραμέτρους της.

Όπως αναμενόταν, η πρώτη αντίδραση του Κίρο Γκλιγκόρφω ήταν αρνητική, γιατί, κατά την πάγια τακτική του, πριν προβεί σε οποιαδήποτε υποχώρηση, θα προσπαθήσει προηγουμένως να εξαντλήσει όλα τα περιθώρια. Γι' αυτό και δεν διστάζει να απειλήσει με προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ελπίζοντας ότι οι δυτικές πιέσεις θα ενταθούν και θα κάμψουν την Ελλάδα. Την ίδια στιγμή, όμως, φροντίζει να αφήνει ανοικτό ένα παράθυρο, γιατί έχει επίγνωση ότι με την πάροδο του χρόνου το κράτος του θα οδηγείται ολοένα και περισσότερο προς την οικονομική κατάρρευση, που αναμένεται να παροξύνει τις εσωτερικές αντιθέσεις. Προς το παρόν, τα Σκόπια αρνούνται να ικανοποιήσουν τους ελληνικούς όρους, ζητώντας την άρση του αποκλεισμού και την άνευ όρων επανάληψη των συνομιλιών. Επιδιώκουν να ανταλλάξουν τις υποχωρήσεις τους στα θέματα των συμβόλων, του Συντάγματος και της προπαγάνδας με την απρόσκοπτη χρήση του λιμένος της Θεσσαλονίκης. Επιδιώκουν, δηλαδή, να αχρηστεύσουν το μοναδικό όπλο της Ελλάδας, τη δυνατότητά της να τους ασκήσει οικονομική πίεση, ώστε να μη μπορεί να το χρησιμοποιήσει στην κύρια διαπραγμάτευση για το όνομα.

Η κυβέρνηση Παπανδρέου παραμένει αμετακίνητη στη θέση της για συνέχιση του αποκλεισμού, υπογραμμίζοντας τον πολιτικό χαρακτήρα των αντιμέτρων και τη σημασία που τους αποδίδει για την εθνική ασφάλεια και τη σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής. Με την επιβολή του αποκλεισμού η Αθήνα έχει περιέλθει σε σαφώς πλεονεκτική θέση. Ο χρόνος δουλεύει πια υπέρ της και εναντίον των Σκοπίων, δεδομένου ότι σε λίγο θα αρχίσουν να καθίστανται δυσβάστακτες οι συνέπειες. Ο αποκλεισμός αποτελεί πλέον συστατικό στοιχείο του προβλήματος και κατ' επέκταση της διαπραγματευτικής διαδικασίας. Παραλλήλως, ελίσσεται με τρόπο, που να εκτονώνει κατά το δυνατόν τις δυτικές πιέσεις. Γι' αυτό και εμφανίσθηκε ευέλικτη κατά τη διάρκεια των συνομιλιών τόσο με τον Βαν Ντεν Μπρουκ όσο και με τους Σάιρους Βανς και Μάθιου Νίμιτς. Όσο διατηρείται ο αποκλεισμός, η ελληνική πλευρά έχει κάθε συμφέρον να εμφανίζεται όσο το δυνατόν πιο διαλλακτική στις διπλωματικές διαβουλεύσεις.

Εξάιρεση του ονόματος ή συμφωνία-πακέτο;

Είναι προφανές ότι όλη η προσοχή της ελληνικής κυβέρνησης έχει εστιασθεί στην επιτυχία γι' αυτήν έκβαση της τρέχουσας διπλωματικής διεκδυσίνδας. Η Αθήνα μόνο εν μέρει έχει προβληματισθεί για τη στρατηγική της. Προς το παρόν εμμένει στην τακτική

των δύο διαπραγματευτικών φάσεων. Στο επίκεντρο της πρώτης είναι η ικανοποίηση των προκαταρκτικών όρων, δηλαδή η δέσμευση των Σκοπίων για αλλαγή της σημαίας και του Συντάγματος, καθώς και η εγκατάλειψη της αλτρωτικής προπαγάνδας. Το κρίσιμη σημασίας ελληνικό αίτημα, που θα είναι το αντικείμενο του διαλόγου στη δεύτερη φάση είναι αυτό της ονομασίας.

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις, ο Ανδρέας Παπανδρέου θα αποφύγει να εμπλακεί σε μία επί της ουσίας διαπραγμάτευση για την αναζήτηση μιας κοινά αποδεκτής ονομασίας, γιατί εάν εμπλακεί θα υποχρεωθεί να αποδεχθεί όνομα, που θα περιέχει τον όρο Μακεδονία. Για να μην είναι ασυνεπής με την προεκλογική δέσμευση και σημερινή θέση του «ούτε Μακεδονία, ούτε παράγωγα», η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επιδιώκει να αφήσει έξω από τις τρέχουσες διεργασίες το όνομα. Το πιθανότερο είναι ο πρωθυπουργός να προωθήσει την εξομάλυνση των ελληνοσκοπιανών σχέσεων, υπό τον όρο ότι θα διατηρηθεί η προσωρινή ονομασία FYROM. Η δήλωση του Κάρολου Παπούλια ότι η συζήτηση για το όνομα θα πάει σε βάθος χρόνου είναι άκρως ενδεικτική των κυβερνητικών προθέσεων.

Είναι προφανές ότι εάν η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αποφύγει να εισέλθει σε ουσιαστική διαπραγμάτευση για την ονομασία, δια της παραλείψεώς της αυτής θα αποδεχθεί «ντε φάκτο» την πλήρη επικράτηση της τρέχουσας ονομασίας «Δημοκρατία της Μακεδονίας» στη διεθνή σκηνή. Ο διάλογος για το όνομα θα εκφυλισθεί μοιραία σε μία ατέρμονα διαδικασία, όπου η κάθε πλευρά θα επαναλαμβάνει την πάγια θέση της, αφού ο Κίρο Γκλιγκόρωφ δεν θα έχει κανένα λόγο, ούτε θα υφίσταται καμία πίεση για να εγκαταλείψει την τρέχουσα ονομασία. Με άλλα λόγια, η κυβέρνηση θα πλήξει το εθνικό συμφέρον για να μην αναλάβει το εσωτερικό πολιτικό κόστος της υπαναχώρησής της από τη λανθασμένη και γ' αυτό αντιπαραγωγική θέση «ούτε Μακεδονία, ούτε παράγωγα». Το εθνικά επιβεβλημένο είναι να επιδιωχθεί μία συνολική και οριστική λύση του προβλήματος, που δεν θα θίγει τα συμφέροντα ούτε της μίας, ούτε της άλλης πλευράς. Τέτοια λύση είναι η ονομασία σλαβομακεδονική για την εθνότητα και Σλαβομακεδονία για το κράτος.

Πριν τον αποκλεισμό, η προβολή προκαταρκτικών όρων είχε νόημα. Μετά την εφαρμογή του, όμως, η ισορροπία έχει ριζικά αλλάξει υπέρ της Αθήνας, αφού έχει αναβαθμίσει πολιτικά τη θέση της. Υπό την προϋπόθεση ότι ο αποκλεισμός θα εφαρμόζεται αυστηρά, η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να αποδεχθεί διάλογο και για το όνομα με σκοπό μία συμφωνία-πακέτο, που θα λύσει συνολικά και οριστικά το πρόβλημα. Η τακτική αυτή προσφέρει σημαντικά διαπραγματευτικά πλεονεκτήματα:

Η ελληνική πλευρά θα κερδίσει τις εντυπώσεις, γιατί θα εμφανισθεί διαλλακτική και ευέλικτη ως προς τη διαδικασία. Όπως προκύπτει από την επιστολή του ο Κίρο Γκλιγκόρωφ για τους δικούς του λόγους επιδιώκει μία λύση-πακέτο. Αποδεχόμενος διάλογο για μία τέτοια συμφωνία, ο Ανδρέας Παπανδρέου θα εμφανισθεί να αποδέχεται μία απαίτηση των Σκοπίων. Στην πραγματικότητα όχι μόνο δεν θα έχει προβεί σε κάποια υποχώρηση, αλλά και επί της ουσίας θα έχει προωθήσει τις εθνικές μας θέσεις.

Είναι δεδομένο ότι στη διεθνή σκηνή όποιος θέτει όρους για την έναρξη διαλόγου δίνει από μειονεκτική θέση τη μάχη των εντυπώσεων. Η διεθνής τάση είναι οι διαφορές να παραπέμπονται σε άνευ όρων διάλογο. Εάν η Αθήνα αποδεχθεί την επανέναρξη του διαλόγου, χωρίς βεβαίως να άρει τον αποκλεισμό, το δίλημμα θα το έχουν τα Σκόπια, τα οποία ή θα αρνηθούν, εισπράττοντας πιέσεις, ή θα αποδεχθούν διάλογο χωρίς άρση των αντιμέτρων, οπότε θα διαπραγματευθούν υπό ισχυρή ελληνική πίεση.

Ο αποκλεισμός θα λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης όχι μόνο για τα δευτερεύοντα, όπως

είναι η σημαία και το Σύνταγμα, αλλά και για το κύριο, που είναι η ονομασία.

Η Αθήνα θα έχει τη δυνατότητα να προβάλλει την πολιτική της βούληση όχι μόνο για την οριστική διευθέτηση της ελληνοσκοπιανής διένεξης, αλλά και για τη διαμόρφωση προνομακίων σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Με τον τρόπο αυτό θα ενίσχυε αφ' ενός την αξιοπιστία κι αφ' ετέρου την εμβέλεια της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.